

מוחמד דחלאן ועתיד עזה

31.01.2024 | מוכן משגב | written by

עיקרי הדברים:

- שמו של מוחמד דחלאן עולה בשיח התקשורתי כמועמד או כשותף פוטנציאלי להנהגת עזה ביום שאחרי חמאס.
- דחלאן יליד מחנה הפליטים ח'אן יונס, מכיר היטב את עזה ולו קשרים ממושכים עם גורמים ישראליים ומערביים בכירים, ויחסים קרובים עם נשיאי איחוד האמירויות ומצרים.
- דחלאן נחשד לא פעם במעורבות בטרור, כולל במעורבות בפיגועים קטלניים נגד ישראלים.
- מאז החרפת המתח בינו לבין יו"ר הרש"פ מחמוד עבאס, פיתח דחלאן קשרים טובים ושיתופי פעולה עם חמאס.
- לאחר הטבח ב-7 באוקטובר הצהיר דחלאן בריאיון כי יש לאפשר לחמאס להשתתף בהנהגה הפוליטית של הפלסטינים גם בעתיד.
- על ישראל לדרוש שכל גורם שישתלב בעתיד בניהול ענייני עזה יהיה מחויב לשלושה תנאים בסיסיים:
 - התנגדות לדרך הטרור ומחויבות למאבק נחוש ושיטתי בכל "שרשרת הטרור".
 - מחויבות לפירוזה הביטחוני של הרצועה והכרה בזכותה של ישראל לפעול כדי להבטיח זאת.
 - מחויבות לפעול להחלשת חמאס והפלגים הפלסטיניים המתנגדים לישראל והתחייבות להימנע משיתופם בכל צורה שהיא בניהול ענייני רצועת עזה.

הקדמה

שמו של מוחמד דחלאן, לשעבר ראש הביטחון המסכל של הרש"פ בעזה, עולה בשיח התקשורתי והציבורי כמועמד או כשותף פוטנציאלי להנהגת עזה (ו/או הרש"פ בכללותה), ביום שאחרי מבצע "חרבות ברזל".

ראשית דרכו

דחלאן נולד ב-1961 במחנה הפליטים ח'אן יונס שבדרום רצועת עזה. מוצאה של משפחתו הוא

מהכפר חממה שליד אשקלון. בשנות ה-80 היה דחלאן בין מקימי ה"שביבה", תנועת הנוער של הפת"ח. הוא נעצר 11 פעמים על ידי ישראל בין 1981-1986. בשנת 1988 גורש לירדן, לאחר מכן עבר לתוניס, ושם התקרב אל בכירי תנועת אש"ף.

תהליך אוסלו ומעורבות לכאורה בטרור

ב-1994, לאחר החתימה על הסכמי אוסלו, חזר דחלאן לרצועת עזה ומונה לראש מנגנון "הביטחון המסכל" ברצועה. ב-1996, במסגרת מהומות מנהרת הכותל, אנשיו השתתפו בהתקפה על עמדה של צה"ל ברפיח שבה נהרג סגן מפקד אוגדת עזה א"מ נביה מרעי.

ב-20 בנובמבר 2000 ביצעו מחבלים פלסטינים פיגוע קטלני נגד אוטובוס שהסיע ילדים לבית ספר, סמוך ליישוב כפר דרום בגוש קטיף. שני מורים נהרגו וכמה ילדים נפצעו באורח קשה ובינוני, כולל 3 ילדי משפחת כהן אשר נכרתו רגליהם. בכירים ישראלים האשימו את דחלאן באחריות לפיגוע, אשר בוצע ככל הנראה על ידי פיקודיו ומתוך שטח שבשליטתו. בתגובה, צה"ל תקף את מטה הכוחות של דחלאן בעזה.

ב-2001 הגישו בני המשפחה של אחת מקורבנות הפיגוע תביעה נגד דחלאן ואנשיו (וגם נגד יאסר ערפאת והרש"פ). ב-2019 פסק בית המשפט המחוזי בירושלים כי הנתבעים אחראים לפיגוע וחייב אותם בתשלום של 44 מיליון ש"ח. בפסק הדין ציין השופט משה דרורי כי:

"בחוות דעתו, מיום 4.6.2017, של מר אביתר אלון הוא סקר את תמונת המצב הביטחוני, ערב הפיגוע בכפר דרום, ובמסגרת זו התייחס לארגון של הנתבע 2 מוחמד דחלאן ברצועה, כארגון שאחריותו הישירה לסדרת פיגועים קטלניים שבוצעו במרחב רצועת עזה, מאז פרוץ האינתיפאדה, אינה מוטלת בספק. עוד ציין אלון, כי אחריות מנגנון הביטחון והעומדים בראשו הנתבעים 2 (דחלאן) ו-3 לפיגוע אוטובוס הילדים בכפר דרום עולה, בין היתר, ממאמרו של אהוד אולמרט מיום 2.6.2002 שבו טען כי "ישראל איננה יכולה לעשות עסקים עם טרוריסטים, כי מוחמד דחלאן, ראש מנגנון הביטחון המסכל בעזה בזמן הפיגוע ומבכירי הרש"פ והפת"ח, וסגנו הניסח החשודים העיקריים בפיגוע הטרור שבוצע על הסעת תלמידי בית הספר". אלון הציג פרסומים נוספים בדבר אחריותם של (דחלאן) לפיגוע דנה.

לראיות אלה יש להוסיף את מסמכי השלל העוסקים במימון של אנשי הגופים העוסקים בטרור ברצועת עזה, ובמיוחד שני הנתבעים מוחמד דחלאן וראשיד אבו שאבאכ אשר על כן, מכל האמור לעיל, אני קובע בזה כי כל הנתבעים בתיק דנן, כולם יחד אחראים, ביחד ולחוד, לנזיקין, בכל הנטען בכתב התביעה".

בשנת 2001 התפטר דחלאן מתפקידו כראש הביטחון המסכל, לטענתו כאות מחאה על התנהלותו של יאסר ערפאת. בשנת 2003 מונה למשך תקופה קצרה לשר בממשלתו של רה"מ הפלסטיני דאז, מחמוד עבאס.

ההשתלטות של חמאס על עזה והחרפת המתחים בין דחלאן לעבאס

בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית בשנת 2006 נבחר דחלאן לציר ממחוז חאן יונס. בפברואר 2007 היה נציג של פת"ח בשיחות עם חמאס שהובילו ל"הסכם מכה", שבמסגרתו הסכימו הצדדים להפסיק את העימותים ביניהם על מנת לשמור על האחדות בעימות מול ה"כיבוש" ועל מנת להקים ממשלת אחדות. ההסכם לא יושם. במרץ 2007 מינה עבאס את דחלאן לראש המועצה לביטחון לאומי הפלסטיני, הגוף האחראי על כלל כוחות הביטחון הפלסטינים. ביוני 2007 נעדר דחלאן מרצועת עזה בזמן שחמאס הביס את כוחותיו תוך חמישה ימים והשתלט על הרצועה. לאחר מכן עבר דחלאן לתחומי הרש"פ ביו"ש.

ביוני 2011 הודיע הוועד המרכזי של הפת"ח על הדחתו של דחלאן מהתנועה ועל ניתוק הקשרים עימו על רקע טענות לשחיתות ולפעילות חתרנית נגד עבאס. בעקבות היריבות עם עבאס עבר דחלאן לגור באיחוד האמירויות. בדצמבר 2016, אף על פי שלא נכח ברש"פ, הרשיע בית משפט פלסטיני את דחלאן בגנבת 16 מיליון דולר וגזר עליו 3 שנות מאסר.

מאז שעבר לאבו דאבי, דחלאן משמש כיועץ לשייח' מוחמד בן זאיד אל-נהיאן (המכונה MBZ), כיום נשיא איחוד האמירויות. דחלאן היה מעורב, על פי דיווחים, בקידום עסקים רבים בין איחוד האמירויות למדינות הבלקניות, בגינם קיבל אזרחות סרבית ומונטנגרית. כמו כן, נטען שהיה מעורב בפעילות מדינית וביטחונית עבור האמירויות, כולל, על פי תחקיר באתר BuzzFeed, במאמצים לחסל גורמים אסלאמיסטים בתימן (בשיתוף פעולה עם חברה אמריקאית בניהולו של אזרח הונגרי-ישראלי). בנוסף, טורקיה האשימה את דחלאן במעורבות בניסיון ההפיכה שנכשל ב-2016 נגד נשיא המדינה ארדואן.

שת"פ וקשרים לחמאס

על אף העימותים הקשים בין דחלאן לחמאס בעת כהונתו של דחלאן כראש הביטחון המסכל, נראה שמאז שהחריפו המתח והאיבה בין דחלאן לעבאס, וביתר שאת מאז שדחלאן הפך לצינור עבור הכסף האמירתי, **נוצר ערוץ פתוח ושיתוף פעולה בינו לבין חמאס**. קשר זה אפשר לדחלאן להזרים מאות מיליוני דולרים מאיחוד האמירויות לטובת רצועת עזה [?] דבר שלא היה מתאפשר ללא שיתוף פעולה הדוק עם חמאס. באוגוסט 2017, בעקבות שיחות בין דחלאן לחמאס בקהיר, הוכרז כי איחוד האמירויות יעביר 15 מיליון דולר בחודש לרצועה, שיחולקו באמצעות מקורביו של דחלאן. בריאיון באוקטובר 2023 טען דחלאן כי העביר כ-50 מיליון דולר בשנה מאיחוד האמירויות לעזה.

דוגמאות נוספות לערוץ הפתוח והשת"פ בין דחלאן לחמאס ומנהיגיו:

▪ ב-2016 תיווך דחלאן בין חמאס, פת"ח ומצרים סביב עסקה לשחרור אסירים.

▪ לאחר ששיחות הפיוס בין חמאס לפת"ח ביוני 2017 נכשלו, פנה חמאס לדחלאן, שנחשב

ליריבו של עבאס, וניהל איתו שיחות בקהיר. בכיר חמאס, מחמוד אלזהאר, פירט בריאיון את ההסכמות שאליהן הגיעו שני הצדדים: המועצה המחוקקת של חמאס תחל לפעול, יועברו תרופות ויוזרם חשמל לעזה, ויפעלו לפתיחת מעבר רפיח על בסיס קבוע. לאחר השיחות החלה מצרים להכניס דלק לרצועת עזה. בפת"ח זעמו על שיתוף הפעולה בין הצדדים.

▪ בריאיון שהעניק דחלאן לסוכנות AP ביולי 2017 הוא סיפר בין השאר על "הכימיה הטובה" שלו עם מנהיג חמאס בעזה, יחיא סנוואר. לשניים יש היסטוריה משותפת: שניהם גדלו בעיר חאן יונס באותן שנים.

▪ באוגוסט 2017 השתתפו נציגים מטעמו של דחלאן בישיבה מיוחדת של המועצה המחוקקת של חמאס בעזה, הראשונה מאז שהשתלט חמאס על רצועת עזה בשנת 2007. בהמשך החודש, משלחת מטעם חמאס ונציגים מהזרם של דחלאן בפת"ח נועדו בקהיר כדי לדון עם בכירים במודיעין הכללי המצרי על המצב בעזה. גם נציגים מטעם הג'יהאד האסלאמי וארגוני טרור נוספים השתתפו בפגישות.

▪ יחיא סנוואר העיד בעצמו באוגוסט 2017 לגבי יחסיו עם דחלאן: "היחסים עימו מתמשכים, הם לא הופסקו. אנחנו יודעים שהוא מרוויח מהסיוע שלו לעזה [?] זו זכותו ואנו לא מתנגדים לכך".

עמדת דחלאן בנוגע להשתתפות של חמאס בממשלה עתידית

ב-30 באוקטובר, כ-3 שבועות לאחר הטבח של חמאס, העניק דחלאן ריאיון לעיתון הבריטי Economist. דחלאן הסביר שלדעתו, גם לאחר המלחמה בעזה, לא ניתן יהיה לנהל את עזה ללא הסכמה של חמאס, ושחמאס לא ייעלם ככוח פוליטי. הוא הציע להקים ממשלת טכנוקרטים שתנהל את השטחים הפלסטינים בעזה וביו"ש למשך שנתיים. לאחר מכן תתקיימנה בחירות פרלמנטריות שבהן גם חמאס ישתתף.

יש לציין כי בסקר פלסטיני מדצמבר 2023, במענה לשאלה למי יצביעו לו היו מתקיימות בחירות לפרלמנט, 51% מהנשאלים הפלסטינים ענו שיצביעו לרשימת חמאס, בעוד ש-19% בלבד אמרו שיצביעו לרשימת פת"ח.

שיעור התמיכה בדחלאן בקרב הציבור הפלסטיני

בסקר בקרב פלסטינים מעזה והרש"פ מדצמבר 2023, במענה לשאלה מי היו רוצים לראות כמנהיג הפלסטיני לאחר עבאס, רק 4% בחרו בדחלאן (לעומת 36% שבחרו במרוואן ברגותי, 19% שבחרו באיסמעיל הנייה ו-16% שבחרו ביחיא סינוואר). עם זאת, יצוין שיש לדחלאן אנשים וקבוצות הנאמנים לו והממומנים על ידו, הן בעזה והן ביו"ש.

המלצות: 3 תנאים לכל גורם שלטוני עתידי בעזה

על ישראל לדרוש מכל גורם פלסטיני אשר ירצה להיות מעורב בהנהגה או בניהול של רצועת עזה ביום שאחרי מלחמת "חרבות ברזל" ☐ בין אם מדובר בדחלאן ובין אם מדובר בכל גורם אחר ☐ לעמוד ב-3 תנאים בסיסיים:

- התנגדות לדרך הטרור ומחויבות למאבק נחוש ושיטתי בכל "שרשרת הטרור".
- מחויבות לפירוז הביטחוני של הרצועה והכרה בזכותה של ישראל לפעול כדי להבטיח זאת.
- מחויבות לפעול להחלשת חמאס והפלגים הפלסטינים המתנגדים לישראל והתחייבות להימנע משיתופם בכל צורה שהיא בניהול ענייני רצועת עזה.
- התנגדות לדרך הטרור ומחויבות למאבק נחוש ושיטתי בכל "שרשרת הטרור".

על הגורם שינהיג את עזה ביום שאחרי חמאס להיות כזה שמתנגד לדרך הטרור נגד ישראלים ברמה העקרונית, ולא רק ברמה הטקטית-תועלתנית. עמדה הדומה לזו של עבאס, הרואה בטרור כלי לגיטימי גם אם הוא פחות מועיל בתקופות מסוימות ותחת תנאים מסוימים, תוביל לקידום פעילות טרור נגד ישראלים מתוך עזה, כפי שקרה בתקופה שבה עמד דחלאן בראש הביטחון המסכל ברצועה. נדרש מאבק נחוש, שיטתי ובלתי מתפשר בכל "שרשרת הטרור".

- מחויבות לפירוז הביטחוני של הרצועה והכרה בזכותה של ישראל לפעול כדי להבטיח זאת.

על הגורם השלטוני לקבל את הדרישה הישראלית שעזה תישאר מפורזת. אין לאפשר כניסה לעזה של אמל"ח מעבר למה שנדרש למשימות שיטור שגרתיות. אסור לחזור על הטעויות של תהליך אוסלו, שבו אפשרה ישראל לרש"פ להזרים כמויות גדולות של נשק לשטחים בשליטה הפלסטינית.

- מחויבות לפעול להחלשת חמאס והפלגים הפלסטינים המתנגדים לישראל והתחייבות להימנע משיתופם בכל צורה שהיא בניהול ענייני רצועת עזה.

בעקבות הזוועות שביצע חמאס ב-7 באוקטובר הגדירה ישראל את השמדת היכולות השלטוניות של חמאס כאחד מיעדי המלחמה. מעורבות חמאס בשלטון ברצועה בעתיד תאפשר לארגון הטרור להשתקם, ותבטיח שעזה תהפוך עם הזמן מחדש לאיום ביטחוני על ישראל. חמאס והפלגים הפלסטינים האחרים המתנגדים לישראל אינם יכולים להיות שותפים בהנהגה ובניהול של הרצועה בשום דרך ביום שאחרי.

יודגש כי ככל שיישאר גרעין מאורגן ומזוין של חמאס ברצועה, חמאס יישאר הגורם הדומיננטי בשטח, גם אם גורמים אחרים יעמדו בראש הישות השלטונית באופן פורמלי (מודל חיזבאללה בלבנון). לכן, בכל מקרה, ישראל נדרשת להשלים את המשימה של הקרסה מוחלטת של היכולות

השלטונות והצבאות של חמאס. לאחר מכן, על ישראל לדרוש מכל גורם פלסטיני אשר יהיה מעוניין לשלוט בעזה ביום שאחרי [?] בין אם זה דחלאן ובין אם כל גורם אחר [?] לעמוד בשלושת התנאים האלו כתנאי בסיסי להעברת השליטה האזרחית לידינו.